

Deasupra unei rîpe, în stepă, nu departe de sta-
niță, începuseră să se rotească stoluri de ciori și cînd
oamenii s-au dus acolo să vadă ce-i, găsiră băiatul
care zăcea cu brațele desfăcute și cu fața în jos, în
mîlul clisos, rămas în fundul rîpei după ploaie.

Oamenii hotărîseră la început să-l înmormînteze la
cimitir, pentru că era doar un copil dar, răzgîndia-
du-se, l-au așezat lîngă bunic, sub același plop negru.
Au înălțat o movilă de pămînt și au înfipt la căpă-
tîi o cruce necioplită de piatră.

Traducere de Cezar Petrescu și
Elena Constantinescu

BĂTRÎNA IZERGHIL

I

Povestirile astea le-am auzit în Basarabia, lîngă
Akerman, la marginea mării.

Într-o seară, după ce se isprăvise ziua de muncă la
culesul viilor, un grup de moldoveni, cu care lucram,
porni spre mare. Eu și cu bătrîna Izerghil am ră-
mas la umbra deasă a viței de vie și, stînd jos pe
pămînt, ne uitam tăcuți la oamenii care coborau spre
țarm. Priveam cum se topeau în negura tot mai adîncă
a înserării.

Moldovenii mergeau cîntînd și rîzînd. Bărbații, arși
de soare, cu mustăți negre și stufoase și cu plete lungi,
care le cădeau pe umeri, purtau bluze scurte și pan-
talonii largi; femeile și fetele erau vesele, mlădioase
ca trestia, aveau ochi albaștri și fața tot așa de arsă.
Părul negru și mătăsos și-l purtau despletit, iar vîn-
tul șăgalnic și cald, jucîndu-se prin el, le zornăia sal-
bele prinse în plete. Adia în valuri largi și domoale,
dar uneori, vrînd parcă să treacă peste ceva nevăzut,
se întetea zburlind și răsfirînd părul femeilor, ca pe
niște coame fantastice, ce fluturau în jurul capetelor
lor, dîndu-le o înfățișare ciudată, de basm. Și cu
cît ele se îndepărtau de noi, umbrele înserării și în-
chipuirea mă făceau să le văd tot mai frumoase.

Se auzea o vioară... O fată cînta cu glas catifelat
de contralto, răsunau rîsete...

Văzduhul era plin de mireasma pătrunzătoare a mării și de aburii groși care se ridicau deasupra pământului, udat din belșug de ploaie, pe înserate. Mai rățăceau pe cer zdrențe de nori, cu forme și culori ciudate, ici — unduioase ca niște rotogoale de fum, albastrii și sure, colo — crestate ca niște stînci întunecate, aproape negre. Printre nori luceau blînd bucăți de cer albastru închis, împodobite cu stele de aur. Toate — sunetele, miresmele, norii și oamenii — erau ciudat de frumoase și de triste, ca începutul unui basm minunat. Parcă toate s-ar fi oprit din mers și mureau pe încetul; glasurile se îndepărtau, pierzîndu-se treptat, și prefăcîndu-se în suspine înăbușite.

— De ce nu te-ai dus cu ei?, m-a întrebat bătrîna Izerghil, clătînd din cap.

Încovoiată sub povara anilor, ochii ei, odinioară negri, erau acum stinși, lăcrimînd într-una. Glasul sec răsuna ciudat și hodorogit ca și cum i-ar fi trosnit oasele bătrîne.

— N-am vrut! i-am răspuns.

— Mă-ă! Voi, rușii, vă nașteți moșnegi. Sînteți întunecați ca niște diavoli... Fetele noastre se tem de tine... cu toate că ești tînăr și voinic...

Luna răsări. Globul ei mare și roșu ca sîngele, parcă ieșise din adîncurile stepei care mistuise atîtea trupuri și atîta sînge omenesc; pesemne că de-aceea era așa de aprigă și de darnică. Frunzișul viței arunca umbre de horbotă peste noi, învăluindu-ne, ca într-o plasă, pe bătrîna și pe mine. La stînga noastră, deasupra stepei, cădeau umbrele norilor scâldați în strălucirea albastră a lunii, care-i făcea mai străvezii și mai luminoși.

— Uite-l pe Larra!

M-am uitat în partea spre care arăta bătrîna cu mîna ei tremurătoare, cu degete zgîrcite, și am văzut plutind o mulțime de umbre; una din ele, mai neagră

și mai deasă, luneca mai repede și mai jos decît celelalte. Era umbra unui nou-raș, care alerga mai iute și mai aproape de pămînt.

— Dar nu-i nimeni acolo!

— Ești mai chior decît o babă! Uite-l colo, întunecatul acela care fuge prin stepă!

M-am uitat încă o dată și iarăși n-am văzut nimic decît o umbră.

— E numai o umbră! De ce-i zici Larra?

— Pentru că el este, Acuma nu-i decît o umbră — era și timpul! Trăiește de mii de ani, soarele i-a uscat trupul, sîngele și oasele, iar vîntul i le-a spulberat. Uite cum îl pedepsește Dumnezeu pe om pentru mîndria lui!...

— Povestește-mi, cum s-a întîmplat?, m-am rugat de bătrîna, presimțind că voi auzi unul din minunatele basme, plăsmuite în stepă.

Și Izerghil începu să-mi povestească.

„De atunci au trecut multe mii de ani. Departe, peste mări, spre soare-răsare, este o țară cu o apă mare, unde fiecare frunză și fiecă fir de iarbă fac atîta umbră cît îi trebuie unui om ca să se ferească de razele soarelui care amarnic mai dogorește pe acolo.

Uite așa de darnic e pămîntul în țara aceea!

Odinioară, trăia acolo o seminție de oameni vînjoși, care-și pășteau turmele și-și încercau puterea și bărbăția vînînd tot felul de fiare, iar după vînătoare se așezau la ospete, cîntau și petreceau cu fetele.

Odată, în timpul unor petreceri, un vultur coborî din cer și răpi o fată cu păr negru și gingașă ca noaptea. Săgețile aruncate de bărbați asupra vulturului căzură jalnic înapoi pe pămînt. Atunci porniră cu

toții să caute fata. Dar n-au găsit-o nicăieri, și pe urmă au uitat-o, așa cum se uită toate pe pământ.

Bătrîna oftă și tăcu. Glasul ei hodorogit răsuna de parcă în piept i-ar fi vuit toate veacurile trecute, întruchipate în umbrele amintirilor. Marea murmura încet, îngînînd începutul uneia din vechile legende care, poate s-au zămislit, chiar aici, pe țărîmul ei.

„Dar, peste douăzeci de ani, fata s-a întors sleită de puteri și uscată, însoțită de un tînăr frumos și voinic, așa cum era și ea cu douăzeci de ani în urmă. Cînd au întreat-o unde a fost, ea povesti că vulturul a dus-o cu el departe în munți, unde au trăit ca soț și soție. Voinicul acesta e fiul lor, iar tatăl său a murit; în ziua cînd a simțit că i se apropie sfîrșitul, a zburat pentru cea din urmă oară sus în cer și, strîngîndu-și aripile, s-a prăbușit peste crestele ascuțite ale munților, zdrobindu-se...

Oamenii s-au uitat cu mirare la fiul de vultur, dar au văzut că nu era întru nimic mai bun decît ei. Avea numai ochi reci și mîndri ca un adevărat rege al păsărilor. Cînd îi vorbea cineva, răspundea numai dacă avea chef — dacă nu, tăcea. Iar cînd veniră bătrîni le grăi de parcă ar fi fost de-o seamă cu ei. Asta-i jigni rău de tot, și, poreclindu-l «săgeată fără pene și cu vîrf bont», îl dojeniră spunîndu-i că mii de tineri ca el și chiar mii de oameni mai în vîrstă îi respectă și li se supun. Dar fiul de vultur, privindu-i cu trufie, le răspunse că nu mai este alt om ca dînsul pe lume, și că deși semenii lor îi respectă el n-are s-o facă. Atunci bătrîni s-au supărat foc și au strigat mînioși: «N-are ce căuta printre noi! Să plece unde-o vrea!»

El a prins a rîde și s-a dus unde i-a plăcut: lîngă o fată frumoasă care-l privea țintă. Se apropie de dînsa și o îmbrățișă. Dar ea era fiica unuia dintre bătrîni care-l certaseră, și-l respinse, cu toate că era băiat

frumos, fiindcă se temea de tatăl ei. Voi să se îndepărteze, el însă o lovi, ea căzu la pământ iar fiul de vultur își puse piciorul pe pieptul ei. Sîngele îi țîșni pe gură, oftă adînc, se zvîrcoli ca un șarpe și-și dădu sufletul fata.

Văzînd aceasta, oamenii au încremenit de groază: pentru întîia dată o femeie era ucisă astfel, sub ochii lor. Tăcură toți multă vreme, de parcă le-ar fi pierit glasul uitîndu-se la fata care zăcea la pământ cu ochii holbați și gura plină de sînge, și măsurîndu-l pe tînăr din cap pînă-n picioare, cum sta alături de ea — unul împotriva tuturor — mîndru, cu fruntea sus, așteptîndu-și parcă osînda. Pe urmă, după ce oamenii și-au venit în fire, au pus mîna pe el, l-au legat burduf și l-au părăsit acolo, socotind că ar fi o pedeapsă prea ușoară, să-l omoare îndată și că asta nu i-ar răzbuna.

Noaptea se făcea tot mai adîncă, se înfiripau ciudate zgomote ușoare. Popîndăii șuierau trist în stepă, țîrîitul ascuțit al cosașilor umplea viile, frunzele foșneau oftînd, iar luna, pînă mai adineauri sîngerie, pălea treptat, cu cît se depărta de pământ și învăluia stepa într-o ceață ușoară, albăstrie...

„Și iată că oamenii s-au adunat la sfat, ca să născocască o caznă pe măsura fărădelegii lui... Au vrut să-l sfîșie în bucăți, legîndu-l de cozile a doi cai, dar li s-a părut că-i prea puțin; pe urmă au hotărît ca fiecare să-i arunce o săgeată în trup; s-au răzgîndit însă și nici să-l ardă pe rug nu s-au îndurat, fiindcă fumul i-ar fi împiedicat să se bucure de chinurile lui; alții au mai iscodit și alte feluri, de-a-l ucide, totuși nu s-a găsit nici unul care să fie pe placul tuturor. În răstimp, maică-sa stătea în genunchi în fața lor și tăcea, neavînd nici lacrimi, nici cuvinte cu care să-i înduplece. Oamenii s-au mai sfătuit ei cît s-au

mai sfătuit și, pînă la urmă, un înțelept zise, după o îndelungată chibzuire :

— Să-l întrebăm de ce-a făcut asta ?

Dar cînd l-au întreat, tînărul răspunse :

— Dezlegați-mă ! Nu vorbesc cu voi legat !

După ce l-au dezlegat, el îi întrebă la rîndul său :

— Ce vreți de la mine ?, vorbindu-le ca și cum toți ar fi fost robii lui.

— Ai auzit doar prea bine, spuse înțeleptul.

— De ce să vă dau socoteală de faptele mele ?

— Ca să te putem înțelege. Ia aminte, trufașule ! Oricum, tot vei muri... Fă-ne măcar să-ți pricepem fapta. Noi vom trăi mai departe, și se cade să știm mai multe decît pînă acum...

— Fie, am să vă spun, cu toate că, la drept vorbind, nici eu nu înțeleg prea bine ce s-a întîmplat. Cred c-am ucis-o fiindcă m-a respins... Și eu o doream !

— Doar nu era a ta, i se împotrivi unul.

— Parcă voi vă folosiți numai de ce-i al vostru ? Eu văd că omul n-are cu adevărat ale sale decît graiul, mîinile și picioarele... Și uite că stăpînește animale, femei, pămînt... și cîte și mai cîte.

Altul i-a răspuns că pentru tot ce ia, omul plătește cu deșteptăciunea și cu puterea lui, ba uneori chiar și cu viața lui. Dar tînărul îi vesti că vrea să-și păstreze neatinsă întreaga lui ființă.

Au mai stat, așa, mult de vorbă cu dînsul și, pînă la sfîrșit și-au dat seama că tînărul se credea ființa cea mai desăvîrșită de pe pămînt și că, în afară de el, nu prețuia nimic altceva. Spaima-i cuprinse pe toți, cînd înțeleseră la ce singurătate se osîndea el însuși. Tînărul n-avea nici semînția lui, nici mamă, nici vite, nici femeie, și nici nu dorea nimic din toate acestea.

Cînd au priceput oamenii, începură iar să se gîndească ce pedeapsă să-i dea. Dar de astă dată n-au mai căutat mult. Înțeleptul, care-i lăsase să vorbească în voie, grăi astfel :

— Stați ! am găsit osînda. E o pedeapsă cumplită. N-ați putea născoci alta la fel nici chiar într-o mie de ani ! Pedeapsa lui e în el însuși ! Lăsați-l slobod. Asta-i osînda ce i se cuvine !

Atunci s-a întîmplat ceva neașteptat. Tunetul a buibuit cu toate că nu se vedea nici un nor : puterile cerului întăreau vorbele înțeleptului. Oamenii își plecară capetele, apoi se împrăștiară. Iar tînărul, care primise acum numele de Larra, ceea ce înseamnă respins, aruncat afară, izbucni într-un hohot de rîs bătîndu-și astfel joc de cei care se îndepărtau de el, și tot mai rîdea și cînd rămase singur, liber, ca și tatăl său odinioară. Dar acela n-a fost om... Pe cînd tînărul nostru era om. Și începu să trăiască liber, ca pasărea. Le fura oamenilor fetele, vitele și tot ce poțea... Ei aruncau în el săgeți care însă nu-i puteau străpunge trupul, înfășurat în vâlul nevăzut al celei mai cumplite pedepse. Tînărul era sprinten, voinic, crud ca o pasăre de pradă, și nu se întîlnea niciodată față în față cu oamenii. Ei îl vedeau numai de departe. Vreme îndelungată, zeci de ani, se tot învîrți astfel, singuratic, pe lîngă oameni. Dar, într-o zi, se apropie și, cînd ei tăbăriră asupra lui, nici nu se clinti din loc și nici măcar nu încercă să se apere. Atunci, unul dintre oameni înțelese și strigă cu glas tare :

— Lăsați-l ! Vrea să moară !

Toți s-au oprit, fiindcă nu voiau să-l ucidă, ca să nu ușureze astfel soarta aceluia care le făcuse numai rău. S-au oprit rîzînd batjocoritor. El tremura din tot trupul ascultîndu-i, și-și căuta mereu cu înfrigurare ceva la piept. Deodată, apucînd o piatră, se năpusti asupra oamenilor. Ei se feriră de loviturile lui

și nici nu încercară să-l lovească la rîndul lor. Și cînd fiul de vultur căzu istovit, cu un geamăt jalnic la pămînt, oamenii se îndepărtară, urmărindu-l doar cu privirea. Larra se ridică și apucînd un cuțit, pierdut prin învălmășeală, și-l înfipse în piept. Cuțitul se frînse, ca și cînd ar fi dat de piatră, iar el se prăbuși din nou, și începu să se izbească într-una cu capul de pămînt. Dar și pămîntul se feri de el, scufundîndu-se sub capul lui.

— Nu poate să moară ! strigară oamenii cu bucurie și se duseră, lăsîndu-l singur.

El sta întins, cu fața la cer și privea cum plutesc vulturii puternici ca niște puncte negre în văzduh. În ochii lui era atîta amărăciune c-ar fi putut otrăvi cu ea toată omenirea. De atunci a rămas singur, liber, căutîndu-și fără încetare moartea. Și rătăcește, rătăcește peste tot locul... Vezi, acuma-i ca o umbră și așa va rămîne în veci. Nu înțelege graiul oamenilor, nici faptele lor — nimic ; tot caută și rătăcește, rătăcește într-una. De mult nu mai e viu, dar nici moartea nu-i zîmbește. Nu-și găsește loc printre oameni. Uite cum a fost pedepsit un om pentru mîndria lui !

Bătrîna oftă și tăcu ; capul îi căzu pe piept clătîndu-se ciudat de cîteva ori.

M-am uitat la ea. Parcă o cuprinsese somnul. Și, nu știu de ce, mi s-a făcut tare milă de ea. Sfîrșitul povestirii îl spusese ridicînd glasul ca și cum ar fi amenințat pe cineva ; dar în vocea ei se simțea parcă o umbră de teamă, teama omului care se știe rob.

Dinspre mare se auzi un cîntec ciudat : o voce joasă de femeie îngîna cîteva cuvinte ; apoi răsună alt glas ce reluă cîntecul de la început, pe cînd vocea dintîi cînta melodia mai departe... A treia, a patra și a cincea voce intrau apoi treptat în cîntec în aceeași

rînduială. Pe urmă, cîntecul a fost reluat de un cor de bărbați.

Vocile femeilor sunau deslușit : parcă erau niște pîrîiașe de toate culorile care curgeau, săltînd și susurînd, printre pietre, ca să se verse în valul spumos al vocilor bărbătești, din care, pe urmă, se înălțau iar una după alta, limpezi și puternice.

Și glasurile acopereau vuietul valurilor...

II

— Ai mai auzit vreodată asemenea cîntece ? , mă întrebă Izerghil, ridicîndu-și fruntea și zîmbind cu gura-i știrbă.

— Nu. Niciodată n-am auzit așa ceva...

— Și nici n-ai să mai auzi. Nouă ne place să cîntăm. Numai oamenii frumoși, care iubesc viața cîntă bine. Și noi iubim viața. Ia spune-mi, te rog, dacă cei care cîntă acolo nu-s obosiți de munca zilei ? Au lucrat din zori și pînă-n seară, dar de cum a răsărit luna, au și început să cînte ! Oamenii care nu știu să trăiască, s-ar fi culcat de mult. Iar cei care iubesc viața, aceia cîntă.

— Dar sănătatea..., i-am răspuns eu.

— Sănătatea ! Cît trăiești, ai și sănătate. Dacă ai avea bani, nu i-ai cheltui ? Sănătatea-i ca aurul. Știi ce făceam eu cînd eram tînără ? Țeseam covoare de dimineață și pînă seara tîrziu, aproape fără să mă ridic de la lucru. Eram zglobie ca o rază de soare, dar trebuia să stau nemișcată ca o stană de piatră. Și ședeam așa de mult de mă dureau uneori oasele. Pe înnoptate însă, fugeam la iubitul meu să-l sărut și să mă sărute. Am alergat așa trei luni, cît a ținut dragostea. Pe vremea aceea petreceam toate nopțile împreună. Și totuși, uite la ce vîrstă am ajuns ; așa

că, vezi, am avut destul sînge în vine ! Și cit am mai iubit ! Și cîte sărutări am mai dat !

M-am uitat la fața bătrînei. Ochii ei negri erau tot stinși ; amintirile nu-i învioraseră. Luna îi lumina buzele uscate și crăpate, bărbia ascuțită, acoperită cu peri albi și nasul zbîrcit, coroiat ca un plisc de bufniță. În locul obrazilor, avea două scofîlcituri întunecate și peste una din ele îi căzuse o șuviță de păr cenușiu, ieșită de sub broboada roșie, care-i înfășura capul. Pielea de pe obraz, de pe gît și de pe mîini era toată brăzdată de zbîrcituri, și, la fiecare mișcare, te așteptai ca pielea asta uscată să se destrame scoțînd la iveală doar un schelet gol, cu ochi negri și stinși.

Începu să povestească iar cu glasu-i scîrțîitor :

— Locuiam cu mama lîngă Falmi, pe malul Bîrladului, și aveam cincisprezece ani cînd a venit el în cătunul nostru. Era înalt, vesel, cu trupul mlădios și cu mustață neagră. Sta într-o barcă și ne striga : „Hei, voi de colo, n-aveți vin... și ceva de mîncare ?“ M-am uitat pe fereastră printre ramurile frasinilor și ce să văd : riul părea albastru sub razele lunei, iar el într-o cămașă albă, strînsă cu un brîu lat cu capetele atîrnînd pe șold, ședea cu un picior în barcă și cu celălalt pe mal. Se legăna și cînta încetișor. Cînd m-a zărit, a spus : „Ian te uită ce fată frumoasă stă aici ! Și eu habar n-aveam !“ Ca și cum ar fi cunoscut toate fetele frumoase din lume ! I-am dus vin și carne de porc fiartă... Patru zile mai tîrziu, m-am dăruit toată lui... Ne plimbam noaptea cu barca. Venea și fluiera încetișor, ca un popîndău, iar eu săream pe fereastră, ca un pește în apă. Și porneam... Era pescar de la Prut. Apoi, cînd mama află totul și-mi trase o sfîntă de bătaie, el a căutat să mă înduplece să fugim împreună în Dobrogea, și chiar mai departe, prin bălțile Dunării. Dar nu-l mai iubeam. Nu știa decît să cînte și să mă sărute, alta nimic ! Pînă la urmă, m-am

plictisit. Era pe vremea cînd huțuli umblau în cete prin părțile noastre și fiecare avea cîte o drăguță pe acolo... Ele o duceau tare bine. Fiecare fată își aștepta voinicul din Carpați, și se temea să nu-l prindă poterile sau să nu fi căzut în vreo încăierare : cînd, deodată, iată-l că se ivea, singur sau cu încă vreo doi-trei tovarăși de-ai lui, picînd ca din cer. Era încărcat cu daruri bogate, pe care le dobîndise fără trudă. Benchetuiiau cu toții acasă la fată, și el se fălea cu ea față de prietenii lui. Asta-i place mult oricărei fete. Odată m-am rugat de o prietenă, care trăia cu un huțul, să mi-l arate și mie... Stai, cum o chema ? Am uitat... Am început să uit. A trecut doar atîta vreme de atunci ! Prin ea, am făcut dar cunoștință cu voinicul : un bărbat frumos... roșcovan cu părul și mustățile roșcate ! Capul lui părea o flacăra. Și era atît de trist și de blînd ! Cîteodată însă urla ca o fiară și tăbăra cu pumnii. Într-o zi m-a lovit peste față. Iar eu i-am sărit în piept ca o pisică și mi-am înfipt dinții în obrazul lui... De atunci rămăsese cu un semn pe față și tare-i plăcea cînd i-l sărutam...

— Da' pescarul ce s-a făcut ?, am întrebat-o eu.

— Pescarul ? Era... acolo... Se alăturase și el huțulilor. La început, mi-a cerut să mă întorc la dînsul și mă tot amenința că mă aruncă în apă dacă nu primesc, dar pe urmă s-a potolit, a intrat în ceata huțulilor, și a găsit altă fată. Au fost spînzurați amîndoi odată, pescarul și huțulul meu. M-am dus să văd și eu cum îi spînzură. Era în Dobrogea. Pescarul pășea plîngînd spre locul osîndei și era alb ca varul, pe cînd huțulul își fuma liniștit luleaua. Mergea pu-făind din lulea, cu mîinile în buzunare ; un vîrf al mustății i se zbîrlea într-o parte, iar celălalt atîrna pleoștit. Cînd m-a zărit, și-a scos luleaua din gură și a strigat : „Rămîi cu bine !“... L-am bocit un an întreg. Vai !... Era tocmai pe vremea cînd se pregă-

reau să se întoarcă în Carpați. Se duseseră la un român, să-și ia rămas bun și au dat peste ei acolo. Dar numai pe ei amîndoi i-au prins; cîțiva au fost uciși, iar ceilalți au fugit... pe român s-au răzbunat mai tîrziu... I-au dat foc la gospodărie, la moară și la grîne. A rămas sărac lipit pămîntului.

— Tu ai făcut asta?, am întrebat-o într-o doară.

— Huțulii aveau mulți prieteni, nu numai pe mine. I-a răzbunat cel mai bun prieten al lor.

Cîntecul de pe țarmul mării încetase. Numai vuietul valurilor mai însoțea vorbele bătrînei; vuietul trist și zbuciumat era o melodie potrivită cu povestea unei vieți frămîntate. Noaptea părea din ce în ce mai blîndă, strălucirea albastră a lunii se făcea tot mai luminoasă; sunetele nedeslușite, care vădeau că mai erau de față unele ființe vii și nevăzute, se domoleau încetul cu încetul, înăbușite de zgomotul crescînd al valurilor, iar vîntul se întetea mereu.

— Pe urmă am iubit un turc. M-a luat în haremul lui, la Scutari. O săptămînă întregă am rămas acolo; nu pot spune c-am dus-o rău... Dar m-am plictisit grozav... Nu erau decît femei... Opt femei care mînceau, dormeau și pălăvrăgeau toată ziua... Sau se ocărau, sau cotcodăceau ca niște găini. Turcul nu mai era tînar, avea părul cărunt, om cu vază și bogat. Se purta ca un adevărat stăpîn.. Și avea ochi negri... Niște ochi pătrunzători... care-ți citeau în suflet. Îi plăcea mult să-și facă rugăciunile... L-am întîlnit la București... Se plimba ca un rege printr-o piață, și privea încruntat și mîndru în jurul său. I-am zîmbit. În aceeași seară am fost răpită de pe stradă și dusă la dînsul. Făcea negustorie cu lemn de santal și de palmier, de aceea și venise la București. „Mergi cu mine?” mă întrebă. „Da, merg!” „Bine!” Și cum îți spun, am plecat. Era bogat turcul. Avea un băiat de șaisprezece ani, cu trupul mlădios și părul negru.

Cu el am fugit de la turc... Am ajuns în Bulgaria, la Lom-Palanka... Acolo, o bulgăroaică mi-a implîntat un cuțit în piept, din pricina logodnicului ori a bărbatului ei, nu-mi mai aduc bine aminte.

Am zăcut multă vreme într-o mînăstire. Era o mînăstire de maici. M-a îngrijit o fată, o poloneză... și țin minte că fratele ei, călugăr și el, venea deseori la ea, de la altă mînăstire, de lîngă Arșer-Palanka. Parcă era... un vierme și se tot învîrtea în jurul meu... Cînd m-am însănătoșit, am plecat cu el... în Polonia lui.

— Ia stai puțin!... Dar ce s-a făcut turcul cel mic?

— Băiatul? Băiatul a murit. De dorul casei, sau poate din pricina dragostei; tînjea ca un copac firav care-a avut prea mult soare... S-a uscat, s-a tot uscat... Parcă-l văd cum stătea culcat, cu fața străvezie și albastruie, ca un sloi de gheață, dar dragostea tot mai ardea în el... Voia mereu să m-aplec... și să-l sărut... Îl iubeam, și țin minte că-l sărutam mult... Pe urmă, i s-a făcut rău de tot, aproape că nu se mai putea mișca. Zăcea întins și mă ruga cu glas jalnic, ca un cerșetor care cere de pomană să mă culc lîngă el, ca să-l încălzesc. Mă culcam și-atunci... se aprindea tot. Odată cînd m-am trezit din somn, alături de el, era rece... murise... Am plîns mult la căpătîiul lui. Cine știe? Poate că-l omorîsem eu. Pe atunci, eram de două ori mai în vîrstă decît el. Eram așa de zdravănă și de puternică... pe cînd el... nu era decît un copil!...

Izerghil oftă iar, și pentru întîia oară am văzut că-și face de trei ori cruce, mormăind nu știu ce printre buzele-i veștede.

— Ai plecat, va să zică, în Polonia, cu acela..., i-am suflat eu...

— Da... cu polonezul cel mic. Era un om caraghios și mîrșav. Cînd avea nevoie de mine se lingusea ca un motan și-mi spunea vorbe mieroase și înflăcărâte, dar cînd nu mă dorea, cuvintele lui mă șfi-

chiuiam ca un bici. Intr-o zi, pe cînd ne plimbam pe malul unei ape, mi-a trîntit cu dispreț o vorbă obraznică și jignitoare. Vai, ce tare m-am supărat! Fierbeam ca smoala! L-am înhățat în brațe ca pe un copil — era foarte mic — și unde mi l-am ridicat și i-am strîns coatele așa de tare, de s-a învineți tot. Apoi i-am făcut vînt în apă. Să-l fi auzit cum se văicărea. Era așa de caraghios! M-am uitat la el de sus, de pe mal, cum se zbătea jos în apă. Pe urmă, am plecat. Nu l-am mai văzut de atunci. Am avut noroc: nu m-am întîlnit niciodată cu cei pe care i-am iubit cîndva. Astea-s întîlniri rele; parcă ți s-ar arăta niște strigoi.

Bătrîna oftă și tăcu. Mi se părea că văd aievea toți oamenii pe care-i reînviase povestirea ei. Iată-l pe huțulul mustăcios, cu părul roșu ca focul, care mergea la moarte, fumîndu-și nepăsător luleaua. Trebuie să fi avut ochi albaștri și reci care privesc totul în față, cu hotărîre și curaj. Lîngă el, iată și pescarul de la Prut, cu mustața neagră: plînge fiindcă nu vrea să moară, și pe chipu-i galben ca ceara și îndurerat de apropierea morții, ochii lui veseli s-au stins și mustățile udate de lacrimi îi atîrnă jalnic la colțurile gurii strîmbe. Iată-l și pe turcul cel bătrîn, impunător, pesemne fatalist și despot, iar alături de el, fiul său ca o floare palidă și gingașă din Orient, ofilită de otrava săruturilor. Iată-l, în sfîrșit și pe polonezul cel înfumat, curtenitor, vorbăreț dar rece și crud... Cu toții sînt acum doar niște biete umbre, iar ea, pe care ei au sărutat-o pe rînd stă aici lîngă mine, vie, însă uscată de ani: nu mai are nici trup, nici sînge, și nici o dorință în inimă, ochii i s-au stins și-i aproape o umbră.

Izerghil povesti mai departe:

— În Polonia am dus-o tare greu. Acolo, oamenii sînt reci și fățarnici. Nu mă împăcam cu limba lor de șarpe. Toți șuieră cînd vorbesc. Asta încă n-ar fi fost

nimic. Dumnezeu le-a dat o limbă șerpească, fiindcă toți sînt fățarnici. Am plecat fără să știu nici eu încotro mă îndrept și am văzut cum se pune la cale răzvrătirea împotriva voastră, a rușilor. Pînă la urmă am ajuns în orașul Bohnia. Acolo m-a cumpărat un evreu. Nu m-a cumpărat pentru el, ci ca să mă vîndă altora. Am primit. Ca să poți trăi, trebuie să ști să faci ceva. Dar eu nu știam să fac nimic așa că plăteam numai cu prețul trupului meu. Atunci m-am hotărît că de îndată ce voi face rost de ceva parale, să-mi sfărîm lanțurile, oricît de tari ar fi fost ele și să mă întorc la mine acasă, la Bîrlad. Și, uite așa, am trăit acolo. Boierii cei mai bogați veneau și chefuiam cu mine. Asta-i costa însă mulți bani. Se băteau între ei și sărăceau din pricina mea. Unul dintre ei s-a ținut multă vreme de mine și să vezi ce-a făcut: a venit într-o zi cu un servitor care ducea în spate un sac. Boierul a luat sacul în mîna și l-a răsturnat deasupra mea. Galbenii îmi curgeau pe cap și eu rîdeam de plăcere ascultînd zornăitul lor cînd se rostogoleau pe podea. Cu toate acestea l-am dat afară pe *pan*. Avea o față buhăită și năclăită de grăsime și o burtă mare ca o pernă. Cînd se uita la mine, parcă era un porc sătul. Da, l-am dat afară deși se jura că și-a vîndut toate moșiile și casele și caii, numai ca să mă poată acoperi cu aur. Iubeam atunci pe un alt *pan*, un viteaz vrednic de respect, cu fața crestată de săbiile turcilor, cu care se bătuse puțin mai înainte, luînd partea grecilor. Acela știu că era om!... Ce-l durea pe el de greci, de vreme ce era polonez? Și totuși s-a războit alături de ei, împotriva vrăjmașilor lor. Toată fața i-a fost tăiată de săbii, ba a mai pierdut în luptă și un ochi și două degete de la mîna stîngă... Ce-l durea pe el de greci, de vreme ce era polonez? Îi plăcea vitejia, asta-i! Iar cînd unui om îi plac faptele vitejești le va săvîrși totdeauna de cîte ori va avea prilejul. Și, după cum știi

și tu, în viață întâlnești la tot pasul asemenea prilej. Oamenii care nu-l găsesc sînt trîndavi ori mișei, sau nu înțeleg viața pentru că dac-ar înțelege-o fiecare ar dori să lase măcar un semn ca să se vadă pe unde a trecut. Atunci viața n-ar mai înghiți atîția oameni după care nu rămîne nici o urmă... Ah! Ce suflet avea omul acela cu fața crestată! Era gata s-alerge pînă la capătul pămîntului, cînd își punea în gînd să facă un lucru. Cu siguranță că l-au ucis ai voștri în timpul răscoalei. Dar și voi de ce v-ați războit cu ungurii? Haide, haide să taci din gură!...

Și poruncindu-mi să tac, bătrîna Izerghil se opri din povestit și căzu pe gînduri.

— Am cunoscut și un ungur. Apoi m-am pomenit fără el — era iarna și l-au găsit cu capul găurit de un glonte tocmai primăvara cînd s-a topit zăpada pe cîmp. Așa-i! Vezi? Dac-ai socoti bine, dragostea seceră oamenii întocmai ca ciurma... Dar despre ce vorbeam oare? A! Da! Despre Polonia... Da, acolo mi-am jucat cea din urmă carte. Întîlnisem un tînăr nobil... Ce frumos era! Ca un diavol. Eu însă îmbătrînisem, vai, ce bătrîna eram! Să fi avut patruzeci de ani! Mi se pare că da... Și el era mîndru și răsfățat de femei. Asta m-a costat scump... Da! A vrut să mă ia de cum m-a văzut. Dar eu nu m-am dat așa de ușor. N-am fost niciodată roaba nimănui. Scăpasem și de evreu plătindu-i mulți bani în schimb... Pe vremea aceea, locuiam în Cracovia. Aveam tot ce doream: cai, aur, servitori... El însă, diavol mîndru cum era, venea la mine și aștepta să mă arunc eu în brațele lui. Mi-aduc aminte c-o duceam numai într-o ceartă. Știu că m-am și urîțit din pricina asta. Povestea a ținut mult... Dar tot eu l-am biruit: m-a rugat în genunchi să fiu a lui... Abia mă luase însă, că în curînd m-a și părăsit... Atunci mi-am dat seama că îmbătrînisem... Vai, nu era de loc plăcut!... Îl iubeam doar pe diavo-

lul cela! Iar el, cînd ne întâlneam nu găsea nimic mai bun decît să rîdă... un ticălos. Își bătea joc de mine și față de alții, știam eu bine. Nici nu-ți închipui cît am suferit! Totuși, fiind în preajma mea puteam cel puțin să-l sorb din ochi cît voiam. Dar, după ce a plecat să lupte cu voi, rușii, m-a cuprins un urît groaznic. Am căutat să mă stăpînesc, și n-a fost chip... Atunci, m-am hotărît să plec după el. Se găsea într-o pădure lîngă Varșovia.

Cînd am ajuns acolo, am aflat că ai voștri erau învingători... că el fusese făcut prizonier și era într-un sat, prin apropiere. „Va să zică, m-am gîndit, n-am să-l mai văd!” Și strașnic doream să-l mai văd măcar o dată! Atunci, am căutat s-ajung pînă la el; m-am îmbrăcat ca o cerșetoare, prefăcîndu-mă că șchiopătez, m-am legat la cap cu o basma ca să-mi ascund fața și am luat-o spre satul unde se găsea el. Pretutindeni numai cazaci și soldați... Ah, mult m-a mai costat plimbarea aceea! Am întrebat unde erau închiși polonezii și mi-am dat seama ce greu era să pătrund acolo. Trebuia să încerc însă, cu orice preț. Am pornit noaptea într-acolo pe furiș și-am trecut tupilîndu-mă printr-o grădină de zarzavat. În fața mea era o sentinelă... Auzeam cum cîntau și vorbeau polonezii, cu glas tare. Înălțau un cîntec de slavă... către Maica Domnului... Cînta și Arkadek al meu. Mi se rupea inima zicîndu-mi că, odinioară se tîrau alții la picioarele mele... iar acuma venise vremea să mă tîrască eu pe pămînt ca un șarpe pentru un bărbat, înfruntînd chiar și moartea. Sentinela mă simți și făcu doi pași înainte. Ei, ce-mi rămînea de făcut? M-am ridicat și am pornit drept spre ea: n-aveam nici măcar un cuțit la mine, n-aveam nimic afară de gura și mîinile mele. Îmi părea rău că nu luasem un cuțit. Îi spun în șoaptă: „Stai puțin!...” Dar el, soldatul cela, îmi și pune baioneta în piept. Îi șoptesc: „Nu mă ucide, stai, as-

cultă, dacă ai un pic de suflet! Nu pot să-ți dau nimic, te rog numai..." El lăsă pușca în jos și-mi răspunse tot în șoaptă: „Pleacă de aici, babo! Pleacă! Ce cauți aici?" Îi spun că băiatul meu e închis acolo... „Înțelegi tu, soldatule, băiatul meu! Ai și tu mamă, nu-i așa? Atunci, uită-te bine la mine, am și eu un băiat ca tine, care-i închis acolo! Lasă-mă să-l văd, poate moare curînd... Dacă mîine te-ar închide pe tine... maică-ta nu te-ar jeli? Cred că ți-ar fi greu să mori fără s-o mai vezi măcar o dată! Tot așa de greu i-ar veni și băiatului meu. Fie-ți milă de tine, de el și de mine, maică-sa!"

Vai, nici nu știu cîtă vreme i-am vorbit așa. Ploaia ne pătrundea pînă la piele. Vîntul urla și vuia, aruncîndu-mă încoace și încolo. Stăteam clatinîndu-mă pe picioare în fața soldatului cu inima de piatră... Iar el zicea mereu: „Nu!" De cîte ori îi auzeam răspunsul rece, dorința de a-l vedea pe Arkadek se aprindea și mai fierbinte în mine... Vorbeam cu soldatul și-l măsuram din ochi: era mic, uscat și tușea într-una. I-am căzut la picioare, cuprinzîndu-i genunchii cu brațele și rugîndu-l mereu cu vorbe îndurerate, l-am răsturnat la pămînt. A căzut în noroi. Atunci l-am întors repede cu fața în jos băgîndu-i capul într-o mocirlă ca să nu țipe. N-a strigat de loc, dar se zbătea cît putea încercînd să mă arunce din spatele lui. Eu îi afundam capul, cu amîndouă mîinile, tot mai adînc, în noroi. În sfîrșit s-a înăbușit... Am luat-o la fugă spre hambarul în care cîntau polonezii. „Arkadek!..." l-am chemat în șoaptă printr-o crăpătură din perete. Polonezii aștia pricep repede, m-au auzit dar nu s-au oprit din cîntat! Și deodată-i văd ochii în dreptul ochilor mei... „Poți ieși de aici?" „Da, prin podea!" răspunse el. „Hai, vino repede!" Patru oameni ieșiră, unul după altul, de sub hambar: trei și Arkadek al meu. „Unde-s sentinelele?" mă întrebă Arkadek. „Uite, acolo, una întinsă pe

jos!..." Și-o pornim cu toții, tupilîndu-ne. Ploua și vîntul urla cu furie. Am ieșit din sat și am umblat multă vreme, tăcuți prin pădure. Mergeam repede. Arkadek mă ținea de mîna; mîna lui era caldă și tremura. Vai!... Ce bine m-am simțit lîngă el, cîtă vreme a tăcut. Erau cele din urmă clipe frumoase ale vieții mele așa de zbuciumate. Peste puțin am ieșit în cîmpie și ne-am oprit. Mi-au mulțumit toți patru. Ah, și cît mi-au mai vorbit! Eu îi ascultam tăcută și nu mă uitam decît la *panul* meu. Ce-o să facă el acuma? Iată că mă îmbrățișează și-mi spune cu trufie... Nu-mi amintesc bine vorbele lui dar știu că mi-a jurat să mă iubească din recunoștință pentru ce am făcut pentru el... A îngenunchiat înaintea mea și mi-a spus zîmbind: „Domnița mea!" Ce cîine mincinos!... Atunci, i-am dat cu piciorul și l-aș fi lovit și-n obraz, dar el s-a tras înapoi la timp și a sărit în picioare. Sta înaintea mea, amenințător și alb ca varul... Ceilalți erau și ei posomorîți, cîteșitrei. Toți tăceau. Eu îi priveam... Îmi aduc aminte că m-a cuprins o tristețe fără margini și m-a doborît deodată o cumplită oboseală... Le-am spus: „Pieriți din fața mea!" Iar ei, cîinii m-au întrebat: „Ai să te întorci să le arăți încotro am apucat-o?" Ca să vezi ce ticăloși erau! În sfîrșit, s-au dus. Pe urmă, am plecat și eu. A doua zi, m-au arestat ai voștri, mi-au dat însă repede drumul. Am înțeles atunci c-a venit vremea să-mi fac și eu un cuib al meu. Mă săturasem să trăiesc singură ca un cuc! Îmbătrîneam, aripile-mi slăbeau, iar penele-și pierdeau culorile vii de altă dată... Era și timpul! Am plecat dar în Galiția, și de acolo în Dobrogea. Se împlinesc aproape treizeci de ani de cînd stau aici. Am avut un bărbat moldovean. A murit de vreun an de zile. Trăiesc și eu cum pot! Singură... Adică nu-s singură, sînt cu oamenii ceia de colo.

Bătrîna arată cu mîna spre mare. În partea aceea era liniște. Din cînd în cînd se auzea cîte un zgomot scurt și nedeslușit care se stîngea curînd.

— Ei mă iubesc. Le povestesc multe lucruri. Au nevoie de asta. Toți sînt tineri... Mi-e bine în mijlocul lor. Mă uit la ei și mă gîndesc : așa eram și eu cîndva... Numai că pe vremea mea, omul avea mai multă putere și mai mult foc în vine și asta-l făcea să fie mai vesel și să trăiască mai bine... Da !..

Izerghil tăcu. Mă simțeam trist lîngă ea. Bătrîna moțăia clătînd din cap și șoptea nu știu ce, încețîșor... Poate că se închina...

Un nor gros și negru, colțuros ca un lanț de munți, se ridica dinspre mare, îndreptîndu-se spre stepă. Din creștetul lui, se desprindeau zdrențe de nori care luncău pe cer, stingînd stelele, una după alta. Marea vuia. În preajma noastră, sub frunzișul viilor, se auzeau sărutări, șoapte și suspine. Un cîine urla departe, în stepă... Aerul îți gîdila nările cu o mireasmă ciudată, întărîtîndu-ți nervii. Umbrele negre ale norilor coborau aproape de pămînt, se topeau pentru ca apoi să se ivească din nou... Una din ele nu mai era decît doar o pată tulbure de opal peste care trecea din cînd în cînd cîte un noraș cenușiu. Și pe întinsul stepei, acum întunecată și înfricoșătoare, ascunzînd parcă o taină, se aprindeau luminițe albastre. Străluceau o clipă ici-colo, apoi piereau îndată de parcă oameni risipiți prin stepă ar fi căutat ceva pe întuneric, aprinzînd chibrituri pe care vîntul le stîngea numai-decît. Erau limbi albastre de foc, tare ciudate, cu luciri de nălucă.

— Vezi niște scînteii ?, făcu Izerghil.

— Scînteile albastre de colo ?, am zis eu arătînd spre stepă.

— Albastre ? Da, ele... Înseamnă că tot mai zboară, zboară într-una. Eu nu le mai văd. Acuma, nu mai văd multe.

— De unde vin scînteile astea ?, am întrebat-o pe bătrîna.

Mai demult auzisem ceva despre obîrșia lor, dar voiam s-aud ce-mi va povesti despre ele bătrîna Izerghil.

— Sînt scînteii din inima aprinsă a lui Danko. A fost odată în lume o inimă care s-a aprins... Și din ea sar scînteile acestea. Am să-ți istorisesc dacă vrei... E tot o poveste veche... Dar toate-s vechi, toate ! Vezi cîte s-au întîmplat odinioară ?... În zilele noastre însă nu mai întîlnești nimic, nici fapte, nici oameni, nici povești ca cele din trecut... Oare de ce ?... Ia spune-mi ! Așa-i că nu poți să-mi spui ?!... Ce știi tu ? Ce știți voi tinerii ? Ehe ! Privește cu luare-aminte în trecut... și acolo vei găsi răspuns la toate... Da voi nu vreți să vă uitați în urmă, și, de aceea, nu știți să trăiți... Parcă eu nu văd cum e viața de astăzi ? Ah, văd prea bine, cu toate că mi-a slăbit vederea ! Văd că oamenii nu mai trăiesc, ci doar încearcă să trăiască, istovindu-și în zadar toată vlaga din ei... Și după ce s-au prădat chiar pe ei, pierzîndu-și vremea în zadar, încep să se plîngă de soartă. Ce amestec are ea în toate acestea ? Fiecare își croiește singur soarta lui ! În ziua de azi văd tot felul de oameni, dar oameni puternici nu mai văd ! Unde s-au ascuns oare ?... Și oameni frumoși întîlnești tot mai rar.

Bătrîna se întreba, cercetînd cu privirea stepa întunecată, ca și cum ar fi căutat răspunsul în ea.

Așteptam povestea și tăceam, temîndu-mă s-o mai întreb ceva, ca nu cumva să-i abat din nou gîndurile. Și Izerghil începu să-mi povestească.

„În vremurile de demult, trăia undeva pe pământ o seminție de oameni. Codri de nepătruns înconjurau din trei părți așezările lor, iar în partea cealaltă se întindea stepa. Erau oameni veseli, puternici și viteji. Odată s-au abătut mari greutăți asupra lor. Alte neamuri s-au ivit prin meleagurile acelea și i-au alungat pe băștinași pînă în fundul pădurii. Acolo domneau mlaștinile și întunericul, fiindcă pădurea era bătrînă și crengile copacilor se împleteau așa de strîns de nu se mai vedea cerul printre ele, iar soarele abia răzbea prin frunzișul stufos pînă la mlaștini. Dar cînd ajungea pînă acolo se răspîndea o duhoare așa de puternică încît mureau oamenii ca muștele. Atunci femeile și copiii au început să plîngă iar bătrînii au căzut pe gânduri și s-au întristat. Trebuiau să iasă din pădure și n-aveau decît două drumuri de urmat : unul înapoi unde se găseau dușmanii lor cei aprigi și neîmpăcați, iar altul înainte închis de copaci uriași cu trunchiurile îmbrățișate cu crengi puternice, și cu rădăcini noduroase, adînc înfipite în nămolul vîscos al mlaștinilor. În timpul zilei cernea în pădure o lumină cenușie ca-n amurg și copacii se înălțau neclintiți și tăcuți ca stîncile, dar seara, cînd se aprindeau focurile, parcă se apropiau și mai mult de oameni. Neîncetat, zi și noapte, oamenii erau împresurați ca de o pîclă deasă, gata să-i înăbușe. Ei însă erau deprinși să trăiască în nemărginirea stepei. Dar și mai înfiorător era cînd furtuna biciuia vîrfurile copacilor de clocotea toată pădurea de un vuiet înfundat și amenințător parc-ar fi urlat cîntecul de îngropăciune al seminției. Erau totuși oameni puternici, care ar fi putut să lupte pe viață și pe moarte cu biruatorii lor, dar nu le era îngăduit să moară în luptă, fiindcă erau păstrătorii unor învățături și dac-ar fi murit, odată cu ei s-ar fi pierdut și învățăturile. De aceea stăteau acolo și se gîndeau

noapți întregi în freamătul stins al pădurii și în duhoarea otrăvitoare a mlaștinilor. Stăteau acolo, iar umbrele focurilor tremurau în jurul lor, într-un joc mut. Și li se părea mereu că umbrele acelea erau chiar duhurile rele ale pădurii și ale mlaștinilor... Ședeau oameni și se gîndeau într-una. Nici munca, nici femeile, nimic nu istovește pînă-ntr-atîta trupul și sufletul cum le istovesc gîndurile negre... Sub povara lor au slăbit oamenii... Spaima s-a iscat printre ei și le-a înlănțuit brațele vînjoase ; femeile răspîndeau și mai mult groaza, bocindu-i pe cei răpuși de duhoarea otrăvită și plîngînd soarta celor vii, încătușați de frică ; și astfel, au început să se audă prin pădure șoapte de îndoială, mai întii sfioase, pe urmă tot mai puternice... Oamenii voiau chiar să se ducă la dușman să se predea, jertfindu-și libertatea, fiindcă nici unul dintre cei îngroziți de nemiloasa moarte, nu se mai temea acum de viața de rob... Atunci s-a ivit Danko și el singur i-a scăpat pe toți.“

Se cunoștea că bătrîna povestea adeseori despre inima aprinsă a lui Danko. Vorbea tărăgănat, cîntînd parcă, iar glasul ei spart și slab, trezea viu pe dinaintea mea freamătul pădurii în mijlocul căreia oameni nenorociți și alungați mureau de suflarea otrăvită a mlaștinilor...

„Danko, unul din ei, era tînăr și frumos. Oamenii frumoși sînt totdeauna curajoși. De aceea, Danko a spus tovarășilor săi :

«Nu poți muta o stîncă din loc numai cu gîndul. Cel care nu face nimic, n-ajunge la nimic. De ce să ne istovim puterile zbatîndu-ne în gînduri negre și-n tînguiești ? Ridicați-vă ca să înaintăm prin pădure, s-o străbatem, căci trebuie să aibă și ea un sfîrșit. Toate au un sfîrșit pe lume ! Să pornim. Haideți !...»

Oamenii l-au privit cu luare aminte și s-au încredințat că-i cel mai bun dintre toți, fiindcă în ochii lui se citea multă putere și strălucea o flacără vie.

«Condu-ne tu», i-am spus ei.

Și el i-a condus...

Bătrîna tăcu un timp, întorcîndu-și fața spre stepa tot mai întunecată. Scînteile din inima aprinsă a lui Danko se zăreau undeva în depărtare, ca niște flori albastre, străvezii care înfloreau numai o clipă.

„Danko a pornit în fruntea lor. Cu toții l-au urmat, că aveau încredere în el. Drumul era greu! Prin pădure era întuneric, mlaștinile își căscau la fiecare pas gurile lacome și putrede ca să înghită oamenii, iar copacii le închideau calea ca un zid de nepătruns. Crengile se împleteau între ele: rădăcinile se întindeau pretutindeni ca niște șerpi, și fiecare pas îi costa pe bieții oameni multă sudoare și mult sînge. Au mers ei vreme îndelungată... Pădurea era din ce în ce mai deasă, iar puterile lor scădeau mereu. De la un timp, au început să murmure împotriva lui Danko, spunînd că-i tînăr și nepriceput și că degeaba i-a tîrît la drum, dacă nu știe încotro să-i ducă. Danko însă, încrezător și voios, mergea înaintea lor.

Într-o zi, s-a dezlănțuit o vijelie deasupra pădurii și copacii au prins să foșnească amenințător... S-a făcut așa de întuneric ca și cum toate nopțile de pe lume, de cînd era pădurea, s-ar fi adunat laolaltă acolo. Oamenii se strecurau ca niște furnici pe sub copacii uriași în bubuitul groaznic al tunetelor; pe cînd înaintau cu toții, copacii trosneau, urlîndu-și cîntecul amenințător, iar deasupra pădurii fulgerele o luminau o clipă ca o flacără albastră și rece, care se stingea tot atît de repede precum se și ivise, băgînd groaza în oameni. La lumina lor copacii prindeau viață întinzîndu-și parcă brațele lungi și noduroase, împletite într-o plasă deasă, spre cei care se zbăteau

să scape de sclavia întunericului, ca și cum ar fi vrut să-i oprească. Iar din bezna crengilor îi întâmpina un rînjit înfierător. Drumul era greu și oamenii obosiți își pierdeau curajul. Dar le era rușine să-și mărturisească neputința. Atunci, înfuriați și mînioși, s-au năpustit asupra lui Danko, omul care mergea în fruntea lor. Au început să-l dojenească pentru nepriceperea cu care-i conducea!

S-au oprit cu toții și, în freamătul biruitor al pădurii, în bezna tremurătoare, sleiți de puteri și întăriți, l-au judecat pe Danko.

«Ești un om de nimic, ne pui viața în primejdie!, l-au învinuit. Ne-ai tîrît pe drumuri și ne-ai istovit; de aceea trebuie să mori!»

«Mi-ați spus: Condu-ne!, și v-am condus!, le-a strigat Danko, întorcîndu-se cu fața spre ei. Am curajul să vă conduc, iată de ce am mers în fruntea voastră! Dar voi? Ce ați făcut voi pentru voi înșivă? Ați pornit la drum și atîta tot, fără să vă păstrați puterile pentru o cale mai lungă! Ați pornit la drum ca o turmă de oi, și atîta tot!»

Vorbele acestea i-au înverșunat și mai rău.

«Trebuie să mori! Trebuie să mori!», urlau oamenii. În răstimp pădurea vuia și mai tare, însoțind răcnete lor, iar fulgerele sfîșiau întunericul. Danko se uita la cei pentru care se trudise și vedea că sînt niște fiare. În jurul lui erau mulți, dar pe fața nici unuia nu se vedea mărinimie, așa că nu se putea aștepta la îndurare din partea lor. Atunci simți cum clocotește răzvrătirea în el, se potoli însă repede din milă pentru oameni. Danko-i iubea pe oamenii aceștia și se gîndea că poate vor pieri fără el. Și iată că-n inimă i se aprinse flacăra vie a dorinței de a-i scăpa, de a-i scoate la un drum mai ușor, iar în ochi i-au strălucit razele acelei flăcări puternice... Dar oamenii au crezut că ochii lui Danko strălucesc de mînie. Îl pîndeau

ca lupii, așteptînd să-i înfrunte și se strîngeau tot mai mult în jurul lui ca să-l prindă mai ușor și să-l omînoare. Danko însă pricepu ce voiau și-n inima lui se aprinse o flacăre și mai vie fiindcă-l îndurera gîndul oamenilor.

Iar pădurea își cînta mereu cîntecul trist, tunetul bubuia neîncetat și de sus ploua cu găleata...

«Ce-mi rămîne să fac pentru oamenii aceștia ?!», exclamă Danko cu glas mai puternic decît tunetul.

Și, deodată, își sfîșie pieptul cu mîinile și-și smulse inima, ridicînd-o sus deasupra capului său.

Și inima lui ardea ca o flacăra, tot atît de orbitoare ca soarele, ba poate chiar mai vie. Atunci, pădurea întregă a tăcut, luminată de făclia acestei mari iubiri de oameni, iar în fața luminii, întunericul s-a dat îndărăt, tremurînd, departe, în fundul pădurii unde l-a înghițit gura mlaștinilor. Oamenii au rămas împietriți...

«Să mergem !» strigă Danko, pornind iar în fruntea lor și, înălțîndu-și deasupra capului inima aprinsă, le lumina drumul cu flacăra ei.

Toți s-au avîntat după el, ca fermecați. Pădurea prinse iar a fremăta legănîndu-și mirată vîrfurile copacilor, dar foșnetul ei îl acoperea acum tropăitul oamenilor care înaintau. Mergeau repede și plini de curaj, îndemnați de flacăra minunată a inimii aprinse. Tot mai mureau unii dintre ei, mureau însă fără vaiete și fără lacrimi. Danko era mereu în fruntea lor, iar inima lui ardea, ardea într-una !

Deodată, pădurea s-a deschis în fața lui, rămî-nînd în urmă, deasă și tăcută. Danko și toți cei care-l însoțeau s-au pomenit într-o mare de lumină și de aer curat, limpezit de ploaie. Furtuna mai bîntuia în urma lor, deasupra pădurii. Pe cînd aici strălucea soarele și stepa ofta ; picăturile de ploaie luceau ca niște diamante în iarbă, iar un rîu curgea cu rășfrîn-

geri scînteietoare, de aur... Era spre seară și, sub razele soarelui în amurg, apa rîului părea roșie ca sîngele cald care țîșnea din pieptul sfîșiat al lui Danko.

Danko, viteazul cel mîndru și îndrăzneț, a privit înaintea lui stepa nemărginită, a văzut pămîntul liber și a zîmbit cu mîndrie. Pe urmă a căzut, dîndu-și sufletul.

Iar oamenii, veseli și plini de nădejde, nici n-au băgat de seamă că cel care-i conducea a murit și n-au văzut că lîngă trup îi mai pîlpîia încă inima lui vitează. Doar unul singur, mai prevăzător, a zărit-o și de teamă și-a pus piciorul pe inima cea mîndră... Atunci inima s-a risipit în scînteii și s-a stins...

Astea sînt scînteile albastre care se văd în stepă înainte de furtună !

Cînd bătrîna își isprăvi frumosul basm, stepa era nespus de liniștită, ca și cum ar fi rămas și ea uimită de puterea lui Danko cel viteaz, care și-a aprins inima și a murit din iubire de oameni, fără să le ceară nici o răsplată. Bătrîna moțăia. Mă uitam la ea și mă întrebam : oare cîte basme și amintiri or mai fi dăinuind în mintea ei ? Și mă gîndeam la inima largă ce ardea în flăcări, inima lui Danko, și la închipuirea omului care a plăsmuit atîtea legende frumoase și nepieritoare.

Vîntul flutura zdrențele ce acopereau pieptul uscat al bătrînei Izerghil care adormise. Am învelit-o și m-am culcat pe pămînt lîngă ea. Stepă era liniștită și întunecată. Norii pluteau mereu pe cer, încet și parcă trist... Marea vuia adînc și tînguitor.

Traducere de Livia Stoescu și R. Donici